

ACTORII SOCIETĂȚII CIVILE:

Analiză minuțioasă a organizațiilor și grupurilor consacrate și celor emergente în spațiul civic din Republica Moldova

Proiect finanțat de
Uniunea Europeană

Autori: Tomas Komm, Elena Terzi, Anna Zamejc

Anul: 2021

Publicat de: People in Need

Fotografii de copertă:

Fotografie utilizată cu permisiune. Occupy Guguță, Chișinău.

Octombrie 2018 © Daniel Ciubotaru

Introducere

Această evaluare a fost realizată în cadrul proiectului finanțat de Uniunea Europeană (UE), „Actorii societății civile – promotori ai schimbării în țările Caucazului de Sud și Republica Moldova”, implementat de People in Need.

Proiectul își propune să consolideze rolul organizațiilor societății civile (OSC) în calitatea lor de actori legitimi, incluzivi și de încredere, care promovează buna guvernare și procesele democratice în țările vizate. Acesta are la bază definiția complexă și cuprinzătoare a societății civile, care este percepută în calitate de „un ansamblu de asociații intermediare, care nu reprezintă nici statul, nici familia extinsă” și vizează, în mod special, noii actori apăruiți în scenă, cum ar fi mișcările sociale, inițiativele societății civile de la nivel local și OSC-uri emergente¹.

Studiul de evaluare a fost realizat în două etape: în perioada de debut a proiectului (ianuarie-martie 2020) și aproximativ un an mai târziu, la etapa de implementare activă a proiectului (ianuarie-aprilie 2021).

Studiul se bazează atât pe analiza documentară a cercetărilor deja existente, cât și pe aproximativ o sută de interviuri semi-structurate / consultări cu reprezentanții OSC-urilor consacrate, principalii experți și cercetători locali în domeniu, precum și reprezentanții OSC-urilor noi și emergente, dar și ai inițiativelor de la nivel local în țările vizate.

Dincolo de prezentarea perspectivelor asupra provocărilor generale cu care se confruntă sectorul terțiar în contextul pandemiei globale, acest studiu își propune să scoată în evidență statutul, rolul și necesitățile societății civile emergente din Armenia, Georgia și Republica Moldova, precum și inițiativele informale de la nivel local și mișcările sociale.

În baza unui eșantion de opinii din întreaga regiune, studiul tinde să ofere o imagine asupra factorilor care au modelat complexitatea sectorului în ultimele trei decenii și să faciliteze următoarele:

- Înțelegerea actualizată a mediului societății civile, de asemenea, a contextului și necesităților sectorului, cu accent specific pe actorii noi, interesele lor tematice, formele organizaționale, specificul geografic, beneficiarii, scopuri și provocări.
- Înțelegerea interacțiunilor între actorii emergenți și actorii consacrați, precum și cele stabilite între societatea civilă și autoritățile locale, dar și sectorul privat.
- Recapitularea rapidă a lecțiilor învățate din eforturile anterioare ce au vizat dezvoltarea societății civile și consolidarea capacităților.
- Înțelegerea necesităților prioritare ale sectorului, precum și domeniile în care asistența bine intenționată ar putea, totuși, să provoace anumite prejudicii și modalitățile de diminuare a acestor riscuri.
- Elaborarea unei rețele a potențialilor participanți la proiect, precum și a organizațiilor, donatorilor și mentorilor care împărtășesc aceleași valori și care pot fi resurse de încredere pe parcursul implementării proiectului în sine.
- O mai bună proiectare a componentelor proiectului, inclusiv, facilitarea elaborării strategiilor, consolidarea adaptată a capacităților, suport operațional, schema de granturi pentru implicare civică și inițiativele de advocacy, suport pentru informare, cercetare, schimb de experiență și parteneriate.
- Deoarece criza de coronavirus a izbucnit în perioada realizării interviurilor, studiul își mai propune să ofere o sinteză preliminară asupra răspunsului inițial al societății civile vizavi de pandemie.

¹ Oxford reference: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095614189>

Având în vedere obiectivele menționate mai sus, partea finală a studiului conține un set de recomandări concrete pentru donatori, atât privați, cât și guvernamentali, cu privire la modul de consolidare a suportului acordat societății civile de la nivel local, modul de optimizare a legăturilor cu grupurile emergente și susținerea pe care o pot oferi pentru edificarea unui sector terțiar mai rezistent.

Metodologie

Pentru realizarea studiului de evaluare au fost aplicate două metode: analiza documentară a cercetărilor deja existente și realizarea interviurilor semi-structurate cu reprezentanții ONG-urilor consacrate, activiștii societății civile, cercetătorii și experții din toată regiunea.

Pentru a reflecta diversitatea societății civile, înainte de a contacta un eșantion de respondenți din fiecare țară, s-au luat în calcul arile geografice și domeniile tematice, vârsta, sexul și formele organizaționale.

În Republica Moldova, interviurile au fost realizate în limbile română, engleză sau rusă.

Având ani de zile de implementare a programelor în acest domeniu, experiența și cunoștințele PIN au constituit, de asemenea, o bază valoroasă pentru realizarea studiului.

Partidele politice și instituțiile religioase au fost în afara ariei de aplicabilitate a acestui proiect specific și a studiului de față. Totuși, acestea fac parte din componența societății civile, respectiv, au fost menționate frecvent în cadrul interviurilor noastre.

În prima etapă a proiectului, din februarie până în aprilie 2020, în Republica Moldova au fost realizate 16 interviuri cu reprezentanți ai inițiativelor OSC existente și emergente. Interviurile au fost realizate atât în teritorii, cât și în capitala țării – Chișinău. Aproximativ jumătate din numărul conversațiilor s-au desfășurat tête-à-tête, iar restul, prin intermediul unor platforme sigure precum ZOOM, Skype sau telefon. În cadrul celei de-a doua etape a proiectului, cercetările suplimentare și alte două interviuri au fost realizate online.

Context național

Chiar dacă unele forme de asociații civice din epoca sovietică (cum ar fi asociația femeilor, uniunile sindicale, grupurile ecologiste și altele) au beneficiat de o anumită independență limitată în raport cu statul și Partidul Comunist, societatea civilă modernă a început să apară în Republica Moldova abia după colapsul Uniunii Sovietice și proclamarea independenței Republicii Moldova.

Primele ONG-uri, care au fost înființate la începutul anilor '90 cu sprijinul financiar predominant din partea donatorilor publici și privați din Occident, s-au concentrat în mod special pe aspecte cum ar fi monitorizarea libertăților fundamentale și proceselor politice sau tranziția economică. Majoritatea dintre acestea erau concentrate în capitală și au fost instituite de specialiști cu studii, care vorbeau limbi străine (în primul rând engleza).

Probabil, din cauza accesului pe care-l aveau la resurse și a salariilor mai mari pe care le ridicau în perioada anilor '90, marcată de șomaj la scară largă și declin economic, în rândul unei părți a societății s-a format o percepție negativă în raport cu ONG-urile și personalul acestora, care deseori era catalogat drept „elitist” sau „fără conexiune” cu restul țării. În pofida eforturilor considerabile de a modifica acest lucru, potrivit respondenților noștri, percepția respectivă există până și în prezent în rândul unor straturi ale societății.

Organizațiile religioase reprezintă un alt actor important care a reapărut în scenă în anii '90. De la colapsul Uniunii Sovietice și ateismul promovat de stat, întreaga regiune a trăit experiența unei renașteri la nivel de identificare religioasă și respectare a ritualurilor. În calitate de instituție cu rădăcini mai adânci, Biserica Ortodoxă

din Moldova se bucură de încrederea a 70% dintre moldoveni (pentru comparație, doar 22% au încredere în OSC-uri).² Efectiv, într-o anumită măsură, toți politicienii de frunte din Republica Moldova au făcut favoruri bisericii. Cu toate acestea, în ciuda semnificației sale, religia rămâne a fi mai puțin importantă pentru identitatea moldovenilor comparativ cu Georgia sau Armenia³.

De la conflictul armat din 1992, există o divizare clară între dezvoltarea societății civile din regiunea separatistă Transnistria și restul Republicii Moldova. Contactele dintre OSC-urile de pe cele două maluri ale Nistrului au fost foarte limitate, iar sectorul societății civile din cele două medii a rămas semnificativ diferit până în prezent. Din acest motiv, a fost inclus un capitol aparte dedicat societății civile din regiunea transnistreană.

În timp ce anii '90 au fost caracterizați prin pluralism politic și deficiență instituțională, perioada cuprinsă între anii 2001 - 2009 a fost dominată de Partidul Comuniștilor, care și-a consolidat puterea politică și economică și controla toate instituțiile statului. Pe parcursul acestei perioade, OSC-urile din Republica Moldova s-au bucurat de libertate relativă, chiar dacă abordarea statului în raport cu societatea civilă era, în ansamblu, clădită pe suspiciuni.

În 2009, a intervenit o etapă importantă care a afectat mediul OSC-urilor și mentalitatea mai multor activiști. Atunci s-au desfășurat proteste în masă împotriva rezultatelor alegerilor, care au generat o criză politică, iar Partidul Comuniștilor a fost înlocuit de o coaliție pro-europeană. Această nouă direcție a ridicat speranțele multora, însă, treptat, s-a transformat într-o dezamăgire și deziluzionare dureroasă care a culminat cu așa-numitul „jaf al secolului”, când a fost dezvăluită o schemă de spălare a banilor și care a costat sistemul bancar și contribuabilii peste un miliard de dolari SUA. Deoarece unii politicieni, care profitaseră din acest sistem și alte scheme de corupție, s-au declarat liberali și pro-europeni, acest fapt a știrbit semnificativ din încrederea publicului în concepțiile respective.

Un alt factor important, care a contribuit la crearea imaginii generale asupra OSC-urilor, a fost și faptul că, după 2009, unii reprezentanți ai societății civile au intrat în instituțiile guvernamentale.

„Mulți reprezentanți ai societății civile au decis să se alăture structurilor guvernamentale cu intenția de a modifica aceste instituții, cu toate acestea, instituțiile i-au schimbat pe ei. Respectiv, o mare parte a societății a început să perceapă OSC-urile drept parte a jocurilor politice. Partidele, de asemenea, au început să creeze ONG-uri satelit, care repetau narațiunile lor” – a descris situația unul dintre respondenți.

„ONG-urile satelit” menționate nu sunt doar grupuri analitice afiliate politic (și care pretind, uneori, că „reprezintă societatea civilă”), în unele cazuri acestea sunt organizații de caritate și fundații.⁴ Potrivit unui studiu Promo-LEX, patru partide politice folosesc fundații de caritate afiliate cu scopul de a-și îmbunătăți imaginea și care, în 2017, au realizat cel puțin 131 de acte de caritate.⁵

În ultimii ani, unii lideri politici din Republica Moldova au încercat, de asemenea, să limiteze spațiul pentru societatea civilă din țară prin înaintarea modificărilor legislative nefavorabile și lansarea atacurilor verbale în adresa liderilor OSC-urilor.⁶

Cel mai recent atac a fost lansat de unul dintre fruntașii Partidului Socialiștilor din Republica Moldova, Bogdan Țirdea, care a publicat o carte de 800 de pagini, intitulată „Societatea civilă în Republica Moldova: Sponsori, ONG-crație. Războaie culturale”. Autorul combină surse reale (rapoarte financiare publice ale celor mai proeminente ONG-uri) cu speculații pentru a pretinde că ONG-urile sunt „instrumente de control și influență ale altor state prin intermediul liderilor care lucrează, de fapt, pentru donatorii privați, de foarte multe ori, împotriva intereselor naționale...”, „a devenit o caracatiță care s-a infiltrat în toate ramurile puterii, mass-media și mediul academic...” și „toate sunt conectate la un anumit partid politic și candidat...”.

2 Institutul de Politici Publice (2021). Barometrul Opiniei Publice. Accesat online la: <http://bop.ipp.md/>

3 Centrul de cercetare Pew (2018). Europeanii din Est și din Vest diferă atunci când ne referim la importanța religiei, viziunea minorităților și problemele sociale esențiale. Accesat online la: <https://www.pewforum.org/2018/10/29/eastern-and-western-europeans-differ-on-importance-of-religion-views-of-minorities-and-key-social-issues/>

4 Andrei Cebotari. Orheilandromat: Caritate politică. Accesat online la: <https://cpr.md/orheilandromat-caritate-politica/>

5 Promo-LEX (2018). Raport: Finanțarea partidelor politice în Republica Moldova. Accesat online la: https://promolex.md/wp-content/uploads/2018/10/Raport_finantarea-partidelor_semestru-I-2018.-RO.pdf

6 CSO meter (2019). Evaluarea mediului de activitate al societății civile în țările Parteneriatului Estic. Republica Moldova. Accesat online la: https://csometer.info/sites/default/files/2020-11/CSO-Meter-Country-Report-Moldova-ENG_0.pdf

Mai mult, unii politicieni de frunte din Republica Moldova declară deschis despre afilierea lor la așa-numita „societate civilă neliberală”. Într-un fel, aceste grupuri sociale și mișcări populare conservatoare copiază într-un anumit mod ONG-urile și centrele analitice liberale, dar sunt, mai degrabă, orientate să limiteze drepturile omului și pluralismul politic.⁷ Aceste grupuri au ieșit în evidență, mai ales, în contextul legislației și reformelor cerute de UE privind egalitatea de gen și nediscriminarea pe motivul orientării sexuale, cum ar fi Legea anti-discriminare din 2014.

Rusia joacă un rol esențial în toate aceste reacții negative prin promovarea unei agende de „valori tradiționale” prin intermediul instituțiilor sale politice, religioase și mass-media. Cu toate acestea, atitudinile neliberale au rădăcini locale adânci pe ambele dimensiuni ale identității moldovenești și sunt, mai degrabă, exploatate de Rusia decât importate de acolo. Mai există alți actori internaționali, cum ar fi libertatea la religie a SUA, care, de asemenea, joacă un rol similar.⁸

Deseori, Republica Moldova este definită de observatorii străini drept o societate divizată, care luptă între alegerea dintre calea „pro-rusă” și cea „pro-europeană”. Cu toate acestea, în timp ce liniile de divizare din societatea moldovenească sunt reale și semnificative, nu se potrivesc perfect acestei narațiuni. De asemenea, adesea se exagerează, iar elitele politice de ambele facturi fac uz de această polemică pentru a menține sistemul politic prin care-și concentrează toată puterea și accesul la resurse.⁹

Potrivit respondenților noștri, ONG-urile consacrate din Republica Moldova se confruntă, mai degrabă, cu imaginea de a fi „jucători de partea cuiva” în tot acest joc decât o forță independentă care promovează schimbarea. Probabil, acest lucru se explică și prin rolul lor în guvernarea dezastruoasă a așa-numitei coaliții pro-europene după 2009. Suplimentar, sursele lor de finanțare, care urmăresc să sprijine agenda de integrare europeană a Republicii Moldova, combaterea discriminării, tendințele liberale în raport cu problemele sociale și culturale, generează vulnerabilitatea ONG-urilor în fața reacțiilor negative neliberale. Fiind percepute drept partizani sau „agenți străini” (un termen utilizat în Rusia și de politicienii pro-ruși pentru a stigmatiza și restricționa activitatea societății civile), acest fapt a limitat apelul ONG-urilor adresat populației mai puțin entuziasmate de vectorul occidental, precum și abilitățile acestor oameni de a contribui la identitatea și solidaritatea civică împărtășită în comun.

Problema identității face ca Republica Moldova să fie diferită de celelalte țări vizate în acest raport. Nu a experimentat nici procesele de formare a națiunii în secolul XIX, nici nu a reușit încă să dezvolte o identitate civică supranațională. Trecutul Republicii Moldova a fost marcat de secole de dependență față de Imperiul Turc (începând cu secolul XVI până în 1812), Imperiul Rus (1812-1918) și Uniunea Sovietică (1940-1991), cu o întrerupere de 22 de ani, atunci când a fost parte a statului român.

În timp ce pământurile sale, cu excepția Transnistriei, au fost, din punct de vedere istoric, parte a Principatului Moldovei, populația nu a trăit pe deplin experiența unor procese de formare a statului și națiunii, care au modelat România de astăzi.

Odată cu obținerea independenței, poporul Republicii Moldova rămâne divizat între identitatea românească (problematică pentru minoritățile etnice din Republica Moldova, care constituie aproape 20% din numărul populației) și ideea moldovenismului (care a fost promovată de Imperiul Rus și Uniunea Sovietică și continuă să fie utilizată de Moscova pentru justificarea influenței sale în țară).¹⁰

Identitatea civică modernă, care are la bază mai degrabă cetățenia decât etnia, nu a prins încă rădăcini. În timp ce Republica Moldova se confruntă cu probleme care nu sunt unice în regiune – emigrarea în masă, capital social slab, liderism politic în bază de interes personal, mulți mai consideră și acum că problema identității este un factor care contribuie la această stare de lucruri.¹¹

Totodată, alți factori importanți care afectează, per ansamblu, mediul societății civile sunt sărăcia și migrația.

7 Centrul pentru Politică Externă (2018). Dezvoltarea societății civile neliberale în fosta Uniune Sovietică? Accesat online la: <https://fpc.org.uk/wp-content/uploads/2018/07/The-rise-of-illiberal-civil-society-in-the-former-Soviet-Union.pdf>

8 Ibid.

9 Ibid.

10 Kamil Cașus (2016). Stat nerealizat, 25 de ani de independență a Moldovei. Accesat online la: <https://core.ac.uk/download/pdf/76842669.pdf>

11 Institutul pentru Politici și Reforme Europene, Institutul pentru Politici Europene (Germania), Institutul pentru Inițiative Strategice (2018). Consolidarea coeziunii sociale și identității comune în Republica Moldova. Accesat online la: <http://iep-berlin.de/wp-content/uploads/2018/02/Social-Cohesion-and-Common-Identity-EN.pdf>

Potrivit Băncii Mondiale, în pofida unor progrese din ultimii ani, circa 23% dintre moldoveni trăiesc sub limita sărăciei.¹² Eforturile acestor oameni pentru asigurarea mijloacelor de subzistență pentru ei înșiși și familiile lor le afectează semnificativ abilitatea de a-și dedica timpul problemelor comunitare sau publice. Acest fenomen este deosebit de evident în localitățile rurale, unde timpul pe care și-l pot dedica oamenii pentru activism și voluntariat este foarte limitat, iar rata de încredere socială în afara familiei și rețelelor tradiționale este redusă. Problemele conexe exodului în masă pentru un loc de muncă mai bun pot afecta peste 40% dintre moldovenii apti de muncă; este una dintre țările cu cea mai mare rată de scădere a populației la nivel mondial. Pentru mulți moldoveni, sentimentul de atașament față de tânărlul stat este confuz, iar emigrarea reprezintă o cale mai concretă spre o viață mai bună decât le poate oferi implicarea în activități civice și politice.¹³

Societatea civilă emergentă

O sursă de optimism pentru un mediu prosper al societății civile în Republica Moldova este apariția de noi actori ai societății civile, cum ar fi diverse inițiative, mișcări sociale și grupuri informale de activiști la nivel local. În aparență, aceste inițiative sunt generate de probleme locale foarte specifice, cum ar fi spre exemplu faptul că spațiile publice sunt preluate, adesea, în mod ilegal, de sectorul privat.

În același timp, unii observatori văd în aceste inițiative civice „o expresie a furiei multor cetățeni de rând pentru corupția care prevalează, inechitatea economică, capitalismul oligarhic, lipsa statului de drept și a responsabilității, transparenței și participării la procesul de luare a deciziilor”¹⁴.

Unul dintre activiști și-a exprimat frustrarea în felul următor: „Dintre toate componentele unei democrații sociale veritabile (care să asigure drepturile și protecția socială a cetățenilor), democrația participativă (atunci când cetățenii participă la procesul de luare a deciziilor), democrația liberală (atunci când drepturile individuale și colective sunt asigurate în egală măsură, fără a fi o funcție pentru a ajunge la putere) sau democrația populară (în care poporul deține și exercită puterea în comunitatea politică, dar nu grupurile de interes cum ar fi tehnocrații și oligarhii), sistemul politic moldovenesc a păstrat și implementează, oarecum ciudat, doar democrația electorală.”¹⁵ La nivel practic, societatea civilă fundamentală răspunde problemelor care afectează cetățenii în contextul divergențelor identitare și geopolitice. În Chișinău, cele mai vizibile subiecte vizate de activismul civic țin de spațiul public, construcțiile ilegale și demolările, transparența bugetului local și a procesului de luare a deciziilor, transportul public, drepturile consumatorilor, mesele școlare, gestionarea deșeurilor, achizițiile publice sau măsurile de intervenție în contextul pandemiei COVID-19. Prezentul studiu le-a permis activiștilor moldoveni din diverse tabere sociale să uite de divergențe și să-și concentreze atenția asupra unui set mai important de interese și valori comune.

Mișcările de la nivel local au potențialul de a mobiliza cetățenii de rând și, mai degrabă să pună în practică decât doar să declare principiile democrației participative, solidarității, responsabilizându-i pe cei aflați la guvernare și apărând drepturile cetățenilor de abuzurile comise de instituțiile corupte și oligarhi prin acțiuni directe. Acest fapt ar putea completa deceniile de muncă ale ONG-urilor consacrate în vederea promovării legislației și instituțiilor necesare, pentru a le oferi sens real la nivel local și pentru a aduce modificări vizibile.

În Chișinău, acest lucru se întâmplă deja. O formă particulară de activism a prins contur la începutul anilor 2000, iar în anii 2010 să fuzioneze în mișcări.¹⁶ Primii activiști (spre exemplu, cei din jurul Hyde Park și Curaj.tv) au fost vocali, provocatori, au atras atenția reprezentanților mass-media asupra problemelor care erau cunoscute de multă lume, însă nu s-a vorbit despre ele. Dispuneau de fonduri puține sau chiar deloc; deseori, activiștii erau

12 Banca Mondială. Rata populației la limita națională a sărăciei (% din populație). Republica Moldova. Accesat online la: <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.NAHC?locations=MD>

13 Kamil Cașus (2016). Stat nerealizat, 25 de ani de independență a Moldovei. Accesat online la: <https://core.ac.uk/download/pdf/76842669.pdf>

14 Ishkanian, A. (2014). Societatea civilă proiectată: Impactul celor 20 de ani de promovare a democrației asupra dezvoltării societății civile în țările post-sovietice. Școala de Economie din Londra.

15 Platzforma (2021). Democrația „noastră” și democrația „voastră” măsurate cu aceeași riglă. Accesat online la: <https://www.platzforma.md/archive/389735>.

16 Ibid.

reținuți de poliție pentru organizarea protestelor sau filmarea actelor de încălcare a drepturilor cetățenești și aproape că nu aveau nimic în comun cu societatea civilă „consacrată”.

Pe măsura maturizării „pionierilor”, la începutul anilor 2010, pe scenă și-a făcut apariția o nouă generație de activiști. Au demonstrat că sunt, mai degrabă, mai pricepuți în domeniul tehnologiei și mai strategici decât doar să răspundă la informațiile și mesajele ad-hoc cu privire la încălcarea drepturilor, au inițiat monitorizarea sistematică a acțiunilor autorităților publice (spre exemplu, demolarea clădirilor istorice protejate de stat și comercializarea terenurilor publice), au dezvoltat abordări mai profesioniste și au început să atragă persoane și resurse suplimentare.

La această etapă, multe inițiative promițătoare au eșuat din cauza lipsei experienței practice de muncă în echipă, precum și din cauza lipsei de resurse.

În timp ce primele două valuri ale activismului urban au adunat doar câțiva oameni care munceau pe diferite dimensiuni, cea de-a treia generație și-a concentrat atenția pe probleme specifice și clar definite, pe care le-au studiat în profunzime și le explicau într-un limbaj clar, reușind să atragă mai mulți adepți și aliați prin intermediul rețelelor sociale și reuniunilor fizice.

Mulți dintre acești activiști mai tineri aveau în spate o pregătire în cadrul unui ONG și, fie au renunțat la slujbă, fie au început să pledeze pentru anumite cauze de la nivel local în timpul lor liber. În timp ce pentru unii experiența în cadrul ONG-urilor a fost prea restrictivă, totuși ei au menținut contactele și au utilizat eficient experiența și relațiile formate. De pe la mijlocul anilor 2010, coalițiile și platformele au devenit mai proeminente, iar OSC-urile mai consacrate au început să se implice. Un exemplu în acest sens este Rețeaua Civică Urbană – o rețea orizontală cu activiști, inițiative urbane și OSC-uri, apărută în 2015.

Făcând uz de abilitățile lor profesionale, fiind susținuți de cetățenii de rând și rețele de coaliții, activiștii urbani au fost în măsură să includă mai multe probleme pe agenda publică înaintea alegerilor locale din 2018 în Chișinău. Ambii candidați pentru funcția de primar, care s-au calificat în turul II al alegerilor, au semnat declarația propusă de activiști, care includea angajamente ce vizau transparența procesului de achiziții publice și cheltuieli, accesul liber în sediul Primăriei, accesul la informație, precum și o platformă permanentă pentru un dialog deschis între autorități, societatea civilă și sectorul privat, de asemenea, un cod de etică în timpul alegerilor.

Rezultatele alegerilor au fost anulate printr-o hotărâre judecătorească controversată, fapt care a generat un val de proteste. Occupy Guguță este cea mai cunoscută mișcare de la nivel local apărută în Chișinău în această perioadă. A fost numită așa după numele cafenelei „Guguță” – un edificiu istoric din parcul central din Chișinău, pe care un oligarh din Republica Moldova a încercat să o înlocuiască cu un hotel cu mai multe etaje, iar activiștii încercau să salveze clădirea de aproape un deceniu. Pentru o perioadă de timp, a devenit locația unui protest permanent pentru democrație și drepturile omului, unde oamenii se adunau pentru a discuta subiecte de interes major, a proiecta acțiuni de protest creative, a exersa la tobe și atrage noi adepți.

Din 2018 încoace, în Republica Moldova s-au schimbat foarte multe. Problemele care au dus la crearea mișcării au rămas în trecut, acum, au apărut altele. Viabilitatea unei mișcări diferă de cea a unui ONG, deoarece se bazează pe puterea propriilor idei și responsabilizarea persoanelor implicate. Mișcarea în sine poate fi latentă, scindată și emergentă, care se poate transforma în noi OSC-uri, instituții media, afaceri sociale sau partide politice. Mișcările se pot dizolva în toate sectoarele sociale pe care le și poate influența și nu este neapărat să existe în calitate de organizație pe termen lung. Pentru că ideile din spatele acestor mișcări sunt, de obicei, destul de viabile, acestea, ca și sursă de inspirație, sunt în măsură să ducă la reapariția unei noi generații de activiști.

În timp ce cele mai bune mișcări sunt vizibile la Chișinău, inițiativele locale pentru democrație și drepturile omului sunt, de asemenea, desfășurate în toate regiunile. Respondenții noștri au descris că aceste inițiative sunt, de obicei, conduse de lideri entuziaști care sunt susținuți de un grup de voluntari. O asemenea dependență puternică de lider reprezintă și un anumit risc pentru aceste inițiative, întrucât liderii ar putea să-și piardă entuziasmul și energia, să-și schimbe punctul de concentrare (deseori, oamenii activi sunt angajați în multe probleme), sau decide să plece din țară. De asemenea, s-a remarcat un nou tip de inițiative fără lider, cu o structură orizontală și în cadrul căreia deciziile sunt adoptate de comun acord. Ambele tipuri de inițiative se bucură de relații bune cu comunitățile (precum și cu autoritățile locale, în unele cazuri, activiștii au participat în alegeri și au obținut rezultate bune, devenind ei înșiși administrație locală) și sunt active și destul de vizibile pe rețelele de socializare.

Mediul legal și finanțarea

Libertatea de asociere în „alte organizații social-politice” (termenul utilizat în Constituția Republicii Moldova) este garantată de Legea Supremă a țării. Codul Civil, în continuare, distinge 3 tipuri de organizații: asociații, instituții private și fundații.

Marea majoritate a OSC-urilor există în formă de asociații.¹⁷ Conform CSO Meter, în Republica Moldova există 12.000 de organizații ale societății civile¹⁸ și circa jumătate dintre ele sunt active.¹⁹ Cele mai frecvente domenii în care activează OSC-urile sunt educația, cultura și lucrul cu tineretul. În mod special, activitatea OSC-urilor este concentrată în capitală, întrucât 60% dintre acestea sunt situate în Chișinău.²⁰

Sectorul OSC-urilor în Republica Moldova este foarte dependent de fondurile externe.²¹ Cei mai mari donatori sunt Uniunea Europeană, urmată de USAID, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare și alte agenții ale ONU.²² Conform CSO Meter, 75 la sută dintre organizațiile chestionate au raportat că, în perioada 2017 - 2018, au primit fonduri din străinătate. Printre alte surse de venit raportate se numără donațiile din partea persoanelor fizice (36%), mecanismul de direcționare a 2% din venitul impozabil (41%), cotizațiile de membru (30%), finanțare din partea statului (20%), suport corporativ (20%) și activități economice (21%).²³

În ultimii ani, au existat, pe de o parte, propuneri pentru modificarea legislației (un proiect de lege care restricționează finanțarea externă a OSC-urilor), care, dacă ar fi aprobat, ar restrânge spațiul pentru societatea civilă. Pe de altă parte, s-au produs în general optimizări în mediul de funcționare a OSC-urilor, cum ar fi adoptarea „Legii celor 2%” (care permite cetățenilor să direcționeze către OSC-uri 2% din impozitul lor pe venit), Legii cu privire la antreprenoriatul social, precum și modificări la cadrul legal ce vizează voluntariatul. Cu toate acestea, Legea cu privire la direcționarea a 2% nu a generat schimbări semnificative până în prezent, deoarece favorizează organizațiile cu un număr mare de membri și, respectiv, utilitatea acestora pentru OSC-urile mici este limitată. O mare parte dintre aceste fonduri tinde să fie direcționată către organizațiile cu conexiuni directe cu autoritățile statului sau companiile private mari, în așa fel încât să se creeze impresia că angajatorii au fost capabili să-și convingă subalternii să direcționeze 2% din impozitul lor pe venit către OSC-urile afiliate.²⁴

Noua Lege cu privire la organizațiile necomerciale a fost adoptată în 2020. Potrivit unei analize Promo-LEX, „prevederile acesteia simplifică procedurile de înregistrare, elimină restricțiile de asociere pentru funcționarii publici, cetățenii străini și entitățile de afaceri, de asemenea, elimină taxele de înregistrare. Legea introduce un sistem flexibil de organizare internă, oferă posibilitatea de proiectare a propriilor structuri și organe manageriale, stabilește reguli corecte în ceea ce privește finanțarea de stat a OSC-urilor și include noi prevederi privind statutul de utilitate publică”.²⁵ Adoptarea legii a fost însoțită de acuzații polarizate și neîntemeiate din partea unor politicieni precum că documentul „va permite OSC, care primesc finanțare din exterior, să se implice în activitățile politice, fapt care va submina interesele naționale”.²⁶

17 USAID (2016). Indicele de sustenabilitate a OSC-urilor pentru Europa Centrală și de Est și Eurasia; capitolul ce vizează Moldova.

18 Ibid.

19 Foaia de parcurs a UE pentru angajamentul societății civile în Republica Moldova, 2018 - 2020.

20 Ibid.

21 USAID, Biroul pentru democrație, conflicte și asistență umanitară, Centrul de Excelență pentru Democrație, Drepturile Omului și Guvernare (2020). Indicele de sustenabilitate a organizațiilor societății civile, 2019. Republica Moldova. Accesat online la: <https://management.md/wp-content/uploads/2020/09/CSO-Sustainability-Index-2019.pdf>

22 Neicovcen, S., Vidaicu, D., Cioaric, V. (2016). Colectarea de fonduri de către Organizațiile societății civile din Moldova din surse locale: Oportunități și perspective. Accesat online la: https://ecnl.org/sites/default/files/files/R69-Studiu-Colectare-de-fonduri-final_ENG_FINAL.pdf

23 CSO meter (2019). Republica Moldova. Accesat online la: <https://csometer.info/sites/default/files/2020-11/CSO-Meter-Country-Report-Moldova-ROM.pdf>

24 USAID, Biroul pentru democrație, conflicte și asistență umanitară, Centrul de Excelență pentru Democrație, Drepturile Omului și Guvernare (2020). Indicele de sustenabilitate a organizațiilor societății civile, 2019. Republica Moldova. Accesat online la: <https://management.md/wp-content/uploads/2020/09/CSO-Sustainability-Index-2019.pdf>

25 CSO meter (2020). Republica Moldova – actualizare pe țară. Accesat online la: <https://csometer.info/sites/default/files/2021-01/Moldova%20Report%20CSO%20Meter%202020%20EN%20final.pdf>

26 Ibid.

Principalele restricții

În continuare, în baza analizei documentare și a 18 interviuri cu actorii societății civile, care au fost desfășurate în februarie – aprilie 2020 (16 interviuri) și în februarie 2021 (2 interviuri), au fost evaluate restricțiile cu care se confruntă societatea civilă din Republica Moldova.

Dependența de donator

Așa cum s-a menționat mai sus, OSC-urile din Republica Moldova caută, din ce în ce mai mult, să identifice soluții pentru a-și diversifica sursele de finanțare, însă, în continuare, rămân dependente de donatori, care le asigură cea mai mare parte de finanțare.²⁷ Efectul dependenței de donatori a fost descris de către unul dintre respondenții noștri: „*Multe OSC din partea dreaptă (a râului Nistru) doar încearcă să profite de finanțare și fac afaceri... Pentru ei, este important doar să aplice pentru grant, nu însă și să schimbe ceva. Multe persoane, organizații sunt active doar dacă au granturi*”.

Originea acestei dependențe a fost descrisă de către un alt respondent: „*Atunci când donatorii au început să vină în Republica Moldova, s-au pomenit într-un mediu în care actorii civici aveau inițiativă, aveau dorința să muncească, însă nu aveau absolut nicio idee cum să edifice o societate civilă în contextul unei țări în curs de dezvoltare, cum să promoveze reforme. În rezultat, donatorii au elaborat ei înșiși o agendă. ONG-urile au devenit dependente de această schemă gestionată de donatori*”.

De asemenea, dependența de donatori afectează și gradul de responsabilitate al OSC-urilor. Chiar dacă majoritatea programelor donatorilor sprijină implicarea și reprezentarea beneficiarilor, în calitate de scop primar al activității OSC-urilor, acest model de finanțare implică, mai degrabă, o responsabilitate primară față de donatori decât față de comunitate. Motivul acestui fapt este clar: fondurile donatorilor sunt oferite, în ultimă instanță, de către contribuabilii străini, care au nevoie de asigurări precum că banii se utilizează în mod transparent, eficient și efectiv. Cu toate acestea, timpul, energia și resursele personalului OSC-urilor sunt limitate și, deseori, consumate de cerințele extinse de finanțare, respectiv, rămân mai puține resurse pentru dezvoltarea comunității și/sau aprofundarea relațiilor cu cetățenii. De asemenea, acest fapt generează situații în care OSC-urile vorbesc în „limbajul proiectului” și direcționează comunicarea spre audiența donatorilor. În rezultat, deseori, OSC-urile sunt percepute ca fiind rupte de comunitate, de realitatea și necesitățile oamenilor, ceea ce generează, în continuare, un nivel scăzut de încredere în sectorul asociativ.

O caracteristică conexă acestei dependențe este faptul că granturile mici accesibile OSC-urilor locale mai mici sunt, de regulă, preconizate pentru proiecte specifice și nu sunt suficiente pentru ca să acopere activitățile OSC-urilor sau să le permită să investească în dezvoltarea organizației lor. Intervențiile pe termen scurt în baza proiectelor nu asigură organizațiilor stabilitatea necesară, acestea nu sunt în măsură să facă planuri pe termen lung, să-și optimizeze experiența și să dezvolte propria bază comunitară. Deficitul finanțării de bază a fost, de asemenea, menționat în calitate de factor restrictiv de către respondenții care reprezintă și OSC-urile consacrate, cu o bază mai mare de capital.

Cu toate acestea, situația se schimbă încet și, potrivit Indicelui sustenabilității OSC-urilor, viabilitatea financiară a OSC-urilor din Republica Moldova s-a îmbunătățit treptat în perioada dintre 2016 și 2019.²⁸ Unii donatori sprijină eforturile OSC-urilor în vederea dezvoltării campaniilor de finanțare participativă (crowdfunding), a întreprinderilor sociale, dar și mobilizarea sectorului privat. Care au fost efectele crizei generate de pandemia COVID-19 în 2020 rămâne încă de văzut, însă respondenții noștri au notat, pe de o parte, o creștere a incertitudinii, iar pe de altă parte, succesul acțiunilor de răspuns la pandemie și oportunitățile pentru grupurile comunitare de a atrage noi membri și adepți.

27 Ibid.

28 USAID, Biroul pentru democrație, conflicte și asistență umanitară, Centrul de Excelență pentru Democrație, Drepturile Omului și Guvernare (2020). Indicele de sustenabilitate a organizațiilor societății civile, 2019. Republica Moldova. Accesat online la: <https://management.md/wp-content/uploads/2020/09/CSO-Sustainability-Index-2019.pdf>

Suport limitat pentru actorii emergenți

Valoarea totală a finanțării disponibile pentru actorii emergenți din societatea civilă este limitată, deoarece mecanismele existente de finanțare nu sunt suficient de flexibile și nu corespund capacităților unice, punctelor forte și slabe ale acestor grupuri. *„Comunitatea donatorilor nu dispune de mecanisme prin care să canalizeze direct aceste fonduri către asemenea grupuri cum ar fi mișcările, inițiativele non-formale sau inițiativele de la nivel local. Ei operează în baza programelor și mai puțin în funcție de necesități”,* a spus unul dintre respondenți.

Finanțarea actorilor emergenți ai societății civile este, adesea, limitată și din cauza faptului că aceștia, deseori, nu sunt înregistrați oficial, iar legislația Republicii Moldova nu oferă modalități de reducere sau scutire a impozitelor pentru transferurile de fonduri către persoanele fizice (mai degrabă decât entităților juridice) pentru realizarea proiectelor non-profit sau de interes public. Pentru finanțarea participativă, mulți optează pentru utilizarea platformelor și conturilor bancare străine. Iar pentru a beneficia de finanțare instituțională, inițiativele informale trebuie fie să identifice un ONG de încredere, care va gestiona fondurile, fie să se înregistreze ca ONG.

Decizia de înregistrare nu este ușor de luat, deoarece aceasta presupune obligația de raportare impusă de Guvern, ceea ce ar putea fi complicat pentru grupurile de voluntariat care nu dispun de personal remunerat sau venituri regulate pentru a putea achita serviciile unui contabil. Aproape implicit, grupurile care primesc fonduri din partea donatorilor trebuie să se profesionalizeze rapid. În consecință, ar putea fi dificil pentru acestea să rămână fidele scopurilor inițiale și strategiilor de bază: fiind percepuți în calitate de actori independenți în măsură să mobilizeze comunitatea, să colaboreze cu autoritățile atât în manieră critică, cât și constructivă (în funcție de situație) și să răspundă rapid necesităților, oportunităților și pericolelor pe măsura apariției acestora. În schimb, energia lor trebuie să se transforme în asigurarea de fonduri suficiente pentru a-și menține echipa și pentru a respecta cerințele necesare impuse de Guvern și donatori. Scopul activității lor s-ar putea modifica, deviind de la ideea primară, pentru a se putea alinia la prioritățile donatorului.

De asemenea, respondenții au mai menționat și percepția precum că fondurile disponibile nu permit dezvoltarea inițiativelor de la nivel local – concentrarea asupra planificării, dezvoltării organizaționale sau atragerea sustenabilă a fondurilor, care este în conexiune cu limitele reduse stabilite pentru „costurile operaționale” ale proiectului.

Or, dacă fac acest lucru, adesea sunt „impuși” să se înregistreze în calitate de ONG, ceea ce înseamnă că ar trebui să meargă pe calea pe care nu ar dori să o aleagă. De obicei, proiectele sunt pentru un termen foarte scurt (câteva luni), astfel organizațiile și personalul acestora sunt lăsate fără finanțare și venituri pentru perioade bune de timp.

Unii donatori solicită elemente birocratice excesive, iar sprijinul este concentrat pe capital, în timp ce oportunitățile de finanțare în afara Chișinăului rămân limitate. În timp ce donatorii încearcă treptat să ofere prioritate activităților în regiuni, rămân a fi în continuare puțin dispuși să-și modifice cerințele de aplicare, raportare și gestionare a grantului, care au menirea să reducă riscurile donatorilor și, respectiv, oferă prioritate ONG-urilor consacrate. Pe de altă parte, respondenții au menționat mai mulți donatori flexibili, care înțeleg potențialul și necesităților grupurilor de la nivel local și oferă finanțare mai flexibilă, mai puțin împovărătoare, axată pe sprijinirea funcțiilor de bază și soluțiilor inovative.

Diferențe regionale

Majoritatea OSC-urilor din Republica Moldova sunt înregistrate și activează în Chișinău. De asemenea, organizațiile aflate în capitală tind să fie mai mari comparativ cu cele din teritorii. În timp ce în centrele raionale (Bălți, Cahul, Comrat) există OSC-uri bine stabilite, multe OSC-uri din mediul rural reprezintă organizații în care activează o singură persoană.

Potrivit mai multor respondenți, tentativele anterioare ale donatorilor și OSC-urilor mai mari de a susține societatea civilă din teritorii au avut tendința de a oferi persoanelor și grupurilor active un set standard de instruire în baza unui cadru generic de dezvoltare a capacităților. S-a acordat multă atenție sustenabilității financiare, abilității de depunere a cererilor pentru granturilor, gestionarea proiectelor, menținerea personalului și, în acest fel, să permită OSC-urilor locale să supraviețuiască și să activeze într-o perspectivă pe termen lung.

Deși tendința a fost bine intenționată, unul dintre efectele sale a constat în faptul că multe OSC-uri mici din teritorii utilizează fraze identice pentru a-și descrie activitatea, au structuri organizaționale foarte asemănătoare, aceleași statute și scopuri tematice.

OSC-urile locale tind să lucreze foarte aproape cu administrațiile publice locale și își concentrează problematica pe aspecte cum ar fi dezvoltarea locală, responsabilizarea economică, tineri, femei și servicii sociale. Aceste organizații pot fi percepute pozitiv de comunitate pentru abilitatea lor de a atrage resurse în regiunile și teritoriile finanțate insuficient din bugetul public. Cu toate acestea, finanțarea lor în baza proiectelor este destul de limitată și pe termen scurt. Ele dispun de abilitate limitată de acțiune în calitate de organe de supraveghere, de a adopta poziții critice în raport cu autoritățile și/sau de a impulsiona schimbările sistemice care ar confrunta interesele personale locale și ar genera beneficii pentru comunitate.

Datorită caracterului unit al comunităților locale, în special al comunităților rurale, și presiunii de conformare, este destul de dificil pentru OSC-uri să abordeze noi probleme care ar putea declanșa reacții negative din partea autorităților tradiționale, cum ar fi drepturile grupurilor marginalizate sau subiecte ce vizează feminismul. Unele organizații și activiști fac acest lucru, însă, deseori, este nevoie de o poveste personalizată puternică, experiență motivantă (deseori din afara comunității), dar și de curaj considerabil pentru a proceda astfel.

Atenția donatorilor față de regiuni a crescut în ultimii ani și mai multe oportunități diverse de finanțare au devenit disponibile. Grație complexității cerințelor donatorilor, deseori există o OSC din Chișinău sau dintr-un centru raional, care servește drept intermediar pentru subgranturi și programe de fortificare a capacităților OSC-urilor locale mici.²⁹ În timp ce formularea acestor programe pune accentul pe abordările personalizate și participative, mulți dintre respondenții noștri au remarcat că „acest fapt nu este întotdeauna sincer” și că abordarea generalizată, de sus în jos este încă mai frecventă în realitate.

Grupurile din Chișinău sunt mai diverse, mult mai independente și abordează un spectru mai larg de probleme, însă unele dintre restricțiile menționate mai sus sunt valabile și pentru acestea. Unul dintre respondenții noștri s-a referit la ONG-urile din capitală, care lucrează cu OSC-urile mici sau comunitățile rurale, și care par să fie „arogante” și „rupte de realitate”, reflectând diferențele dintre mediul urban și rural din Republica Moldova și nivelul redus de încredere în acestea.

O altă restricție majoră pentru OSC-urile locale este eșecul reformei de descentralizare, care a fost suspendată de ani de zile. Autoritățile locale din Republica Moldova dispun de autonomie financiară limitată, iar serviciile publice (sociale, de mediu, educaționale, investiții în dezvoltarea locală) sunt centralizate excesiv, fapt care limitează impactul potențial al oricărui grupuri locale sau ONG-urilor din regiuni asupra fluxurilor financiare sau politicilor locale din domeniu. Lideri politici de toate facturile au fost reticenți să renunțe la resursele administrative centralizate, care, în perioade electorale, puteau să fie mobilizate cu promisiuni de alocare a fondurilor mai mari pentru regiunile care votează „așa cum trebuie” și amenințări în adresa angajaților din sectorul public (care reprezintă peste o treime din forța de muncă din Republica Moldova), care votează „greșit”. În acest fel, perspectivele pentru această reformă crucială rămân neclare.

Abilități și competențe

Schema de dependență față de donatori, de asemenea, afectează capacitatea OSC-urilor. Din cauza faptului că deseori OSC-urile nu au o relație strânsă cu comunitățile, acestea nu sunt capabile – sau nici măcar nu sunt suficient de motivate – pentru a identifica problemele cu care se confruntă comunitatea, pentru a le analiza și a înainta propria soluție. *„Actorii civici nu aveau capacitatea să identifice problemele pe care ar putea să le soluționeze ori capacitatea de a identifica soluțiile pe care ar putea să le propună. În schimb, au fost motivați de cererea donatorului”,* a menționat unul dintre respondenți.

Cu toate acestea, intervievații au indicat asupra faptului că pentru acțiunile de răspuns nu este suficientă doar consolidarea capacităților. Așa cum a menționat un alt respondent: *„Fără îndoială, donatorii au înregistrat succes în ceea ce privește dezvoltarea de abilități bune în rândul unor actori: în advocacy, gestionarea proiectelor, atragerea fondurilor, scrierea propunerilor. Aceste abilități există”.* Este, mai degrabă, o abordare diferită

pentru dezvoltarea capacităților decât o necesitate: „Însă ele (OSC-urile) nu au nevoie doar de abilități. Dar atunci când vorbim despre competențe, ne referim la o combinație de cunoștințe, abilități și comportament sau atitudine... Nu trebuie să-i învățăm doar cum să pescuiască. Dar, atunci când asigurăm dezvoltarea capacităților, îi învățăm cum să analizeze în ce direcție curge râul, unde este mai bine să pescuiască”.

Nivel scăzut de încredere

Conform CSO Meter 2020, 29% dintre moldoveni au încredere în OSC-uri. Este un număr semnificativ mai mic comparativ cu cel raportat, spre exemplu, la rata de încredere în biserică (65%), oricum ceva mai mare decât rata de încredere în partidele politice (21%). La baza nivelului scăzut de încredere în OSC-uri ar putea sta mai multe cauze: dependența de donatori și faptul că tot sectorul a fost format, după obținerea independenței, cu ajutorul donatorilor externi, nivelul scăzut al atenției acordate de OSC-uri procesului de implicare comunitară sau faptul că, în ultimii ani, unele OSC-uri s-au implicat în politică. Totuși, respondenții au descris o altă cauză posibilă: „subiectele sunt adoptate de OSC-uri din străinătate, cu toate acestea, ele nu sunt adaptate contextului local”, fapt care alimentează, în continuare, imaginea OSC-urilor ca fiind „agenți ai civilizației europene”. De asemenea, în mare parte OSC-urile din Chișinău care comunică cu oamenii din teritorii, nu sunt întotdeauna capabile să ia în considerație caracteristicile și necesitățile locale.

Societatea civilă și aspecte legate de gen

Situația femeilor

În Republica Moldova, doi din trei membri ai societății civile sunt femei.³⁰ De asemenea, potrivit intervievaților, femeile sunt mai mult implicate în activități de voluntariat. Totuși, asta nu întotdeauna înseamnă că vocile autentice ale femeilor din teritorii, precum și problemele acestora sunt proeminente în agenda OSC.

Inițial, activitatea societății civile pe dimensiunea drepturilor femeilor a fost ghidată de donatorii externi și informată de viziunea și experiența mișcărilor feministe occidentale, pe care s-a bazat cercetarea și susținerea la nivel local. Totuși, experiența, poziția și dificultățile femeilor din perioada comunistă erau foarte diferite de cele pe care le-au experimentat femeile din Occident. Fapt care a generat o de-conexiune între modul în care donatorii vedeau femeile din Republica Moldova și modul în care aceste femei se vedeau pe ele însele. Într-un fel, prima încercare a societății civile de a promova drepturile femeilor a constituit o nouă abordare de sus în jos a percepțiilor din epoca sovietică asupra problemelor femeilor.

Activitatea de advocacy realizată de societatea civilă a avut efecte tangibile – spre exemplu, a jucat un rol în adoptarea Legii cu privire la asigurarea egalității din 2012 și instituirea Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității. La ora actuală, Consiliul joacă un rol important în ceea ce privește modelarea practicii instituționale și dezbaterilor publice privind egalitatea și problemele legate de gen.

În anii 2010, Republica Moldova a înregistrat unele îmbunătățiri la nivel general, cum ar fi îmbunătățirea legislației (o realizare semnificativă a societății civile consacrate), precum și diverse programe care vizau efectele inegalității de gen, cum ar fi violența în familie, lipsa oportunităților economice sau reprezentanța politică redusă. Cu toate acestea, nu a existat nicio mișcare pentru drepturile femeilor care să fie înrădăcinată în societate, a existat o prăpastie între legislație și realitatea din teritorii și prea puțină atenție pentru abordarea cauzelor fundamentale ale inegalității, cu ar fi stereotipurile sexiste și rolurile restrictive de gen.

După obținerea independenței, prima inițiativă civică feministă a apărut la Chișinău în 2015. Mai mulți fondatori ai acestora au studiat științele sociale peste hotare și au fost capabili să abordeze subiectul și să lanseze critici atât tradițiilor din Europa de Vest, cât și din Est.

30 Parteneriatul Estic – Facilitatea pentru societatea civilă (2018). Analiza statistică a sectorului societății civile în Republica Moldova: Grafice informative. Accesat online la: <https://eapcivilsociety.eu/news/project-news/statistical-analysis-on-the-civil-society-sector-in-the-republic-of-moldova-infographics.html>

S-a constatat că „majoritatea oamenilor erau îngrijorați de cuvântul «feminism», care era asociat cu sintagma «valori occidentale», importantă în contextul Europei de Est”.³¹ Grupul de inițiativă feminist a creat spații în care vocile femeilor din teritorii puteau fi auzite, iar subiectele feministe puteau fi discutate pe post de concepte semnificative și de relevanță locală care reflectă viața de zi cu zi. Mișcarea a organizat grupuri de discuții, cluburi de carte și film, prelegeri și dezbateri publice. De asemenea, a reușit să aducă aceste voci în spațiile publice prin organizarea de marșuri întru susținerea drepturilor femeilor, spectacole, discuții media intense și, în cele din urmă, un show TV moderat de liderii grupului. Membrii și adepții mișcării erau un grup divers de activiști, artiști independenți, cercetători și jurnaliști, iar inițiativele și problemele lor s-au intersectat adesea cu cele ale comunității LGBT. Mișcarea nu a solicitat niciodată granturi și a existat, în mare parte, prin autofinanțare, dar s-a bazat pe sprijinul OSC-urilor în domeniul drepturilor omului în ceea ce ține de spațiu, echipament și materiale.

Inițial, grupul a fost evitat de societatea civilă consacrată – ONG-urile în domeniul drepturilor femeilor nu s-au alăturat marșului din 8 martie și s-au distanțat de cuvântul „feminism”. Între timp, grupul a reușit să iasă în evidență cu ajutorul combinației între dezbaterile factuale în baza științelor sociale moderne, proteste creative și abilitatea lor de a lansa critici tăioase. Fapt care a influențat discursul public, precum și maniera în care presa liberă, creatorii de opinie, societatea civilă și chiar unii politicieni abordează problemele asociate genului.

După șase ani, mulți dintre liderii care au stat la baza grupului au decis să plece din Republica Moldova sau s-au retras din cauza epuizării, iar grupul Facebook „Feminism Moldova” este în continuare activ, în care comunitatea postează zilnic și se antrenează în dezbateri. Marșul pentru drepturi ale femeilor a devenit un curent dominant la care au participat activiști, donatori, chiar și unii politicieni.

Situația LGBTI

Harta Rainbow ILGA Europa, care evaluează situația drepturilor omului în comunitatea LGBTI, plasează Republica Moldova pe locul 38 dintre 49 de țări europene.³² În ciuda progreselor înregistrate pe parcursul ultimilor ani pe dimensiunea combaterii discriminării, elementele foarte tradiționale ale societății moldovenești determină comunitatea LGBTI să rămână cea mai puțin acceptată din toate minoritățile.³³ Chiar dacă membrii acestei comunități beneficiază de o anumită protecție legală împotriva discriminării, percepțiile publice rămân negative, iar Genderdoc-M – unul dintre cele mai importante și mai vechi ONG-uri, care se concentrează asupra drepturilor LGBTI – raportează diferite cazuri de violență, hărțuire sau discursuri de ură împotriva comunității LGBTI.³⁴

Grație bazelor sale comunitare și naturii precare a activismului său, Genderdoc-M a fost printre primele OSC-uri instituite pentru a susține inițiativele civice și mișcările de la Chișinău. Campaniile sale remarcabile, cum ar fi cea din 2016 – „Fără frică” – au scos în evidență implicarea locală a activismului pentru drepturile omului, ideilor, limbajului, problemelor, mesajelor și propunerilor.

Campania nu a demarat cu abordarea imediată a problemelor comunității LGBTI, dar, în schimb, a început prin lansarea unei serii de clipuri video cu participarea artiștilor cunoscuți și personalităților din spațiul mediatic, iar ulterior și a persoanelor din comunitatea LGBTI, care au vorbit despre temerile lor personale și despre ceea ce ar fi capabili să facă dacă această frică ar dispărea. Campania a oferit publicului un context comun de interacțiune cu persoanele din comunitatea LGBTI și a vizat schimbarea percepțiilor abordând aspecte care ne unesc, care sunt resimțite și trăite de toți. Grație imaginilor vizuale, această campanie a fost destul de memorabilă. De asemenea, s-a remarcat pentru prima dată când aliații comunității LGBTI au devenit cunoscuți în spațiul public și, în combinație cu alte acțiuni, s-a reușit schimbarea semnificativă a modului în care sunt abordate problemele comunității LGBTI de către presa liberă, formatorii de opinie, societatea civilă și chiar unii politicieni.

31 Brusa, F. (2017). Provocările feminismului din Moldova: între instituții și mișcări. <https://www.balkanicaucas.org/eng/Areas/Moldova/Between-institutions-and-movements-the-challenges-of-Moldovan-feminism-177614>

32 ILGA Europa, Harta Rainbow, 2020. Accesat online la: <https://rainbow-europe.org/#8648/0/0>

33 Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității, Uniunea Europeană, Consiliul European, PNUD (2018). Studiu. Privind percepțiile și atitudinile față de egalitate în Republica Moldova. Accesat online la: <http://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/Studiu-privind-percep-iile.pdf>

34 GENDERDOC-M. (2019). Raportul privind situația la capitolul drepturile persoanelor LGBTI în Republica Moldova. Accesat online la: <https://www.gdm.md/en/content/report-lgbt-peoples-rights-moldova>

Impactul COVID-19

Pe durata primului val al pandemiei COVID-19, multe inițiative al OSC-urilor au fost implicate în acțiuni de răspuns la criză.

„Societatea civilă a preluat majoritatea funcțiilor statului în ceea ce privește gestionarea pandemiei și a efectelor acesteia. Au fost create inițiative și grupuri care au acționat imediat, necondiționat și în bază de voluntariat pentru a interveni imediat cu răspuns la necesități.”

Ca și în cazul altor state din regiune, criza generată de coronavirus în Republica Moldova a impulsat mobilizarea comunităților locale. Multe persoane, care până la acel moment nu au fost implicate în activități civice, au decis să se alăture eforturilor de a menține criza sub control.

Un sondaj, realizat în februarie 2021 de către People in Need în rândul a 46 de OSC-uri, a arătat faptul că o treime dintre acestea au fost puternic afectate de pandemie, restul două treimi – afectate moderat. De asemenea, din cauza pandemiei, o treime din OSC-uri au trebuit să recurgă la concedieri de personal. În afară de constrângerile precum perturbarea activităților și diferite dificultăți în a-și ajuta beneficiarii și disponibilizările, menționate mai sus, OSC-urile au mai raportat salarizarea redusă, niveluri crescute de stres sau volume mai mari de muncă.

Răspunsurile respondenților (în interviurile realizate în 2020 și la începutul anului 2021) indică asupra faptului că ar putea fi un impact pe termen lung pentru ONG-urile dependente de fondurile externe, întrucât există temeri că finanțările vor fi reduse drept urmare a declinului economic din țările donatoare. În cazul reducerilor serioase a fondurilor de finanțare, unele ONG-uri s-ar putea confrunta cu o amenințare existențială. Pe de altă parte, respondenții au exprimat opinia că activismul și actorii emergenți ai societății civile nu vor fi afectați în așa măsură, întrucât subiectele asupra cărora se concentrează vor rămâne actuale și, în unele cazuri, ar putea fi chiar exacerbate sau ar putea să apară noi necesități, subiecte sau lacune în politica de stat. Criza a creat deja un val de solidaritate în rândul oamenilor, iar unii respondenți consideră că acest fapt ar putea însemna un punct de cotitură pentru întreg sectorul OSC. *„Ar putea constitui un punct de cotitură și faptul că prioritățile donatorilor vor fi revizuite, iar ei vor oferi mai multă finanțare inițiativelor civice care lucrează direct cu comunitățile și localitățile”*. De asemenea, ar putea fi o oportunitate bună pentru stimularea cooperării între ONG-uri și actorii emergenți ai societății civile: *„(ar putea fi) o oportunitate pentru identificarea reperelor comune, pentru implicarea mai multor oameni și pentru a demonstra semnificația reală al angajamentului civic și al inițiativelor civice”*.

REGIUNEA TRANSNISTREANĂ ÎN CENTRUL ATENȚIEI

Contextul general

Transnistria, o fâșie îngustă de pământ amplasată preponderent pe malul de Est al râului Nistru, funcționează ca un stat independent de facto, deși, la nivel internațional, acest teritoriu este recunoscut ca parte a Republicii Moldova.³⁵

Conflictul asupra teritoriului datează de la prăbușirea Uniunii Sovietice, atunci când crearea statului moldovenesc independent a generat un conflict militar între separatiștii pro-ruși locali din regiunea

³⁵ Declinare a responsabilității: Atunci când ne referim la autoritățile din Transnistria, ministere sau oricare alte instituții locale, avem în vedere autoritățile, ministere, instituții de facto. Teritoriul separatist nu este recunoscut ca stat independent.

transnistreană și forțele de securitate moldovenești. În 1992, cu ajutorul Moscovei, a fost negociat un acord de încetare a focului, care a pus capăt violențelor armate, dar a aprofundat ruptura între cele două maluri. Separatiștii au instituit o structură cvasi-independentă, care continuă să funcționeze până astăzi. Cu o populație de circa 500 000 de oameni, regiunea nu este recunoscută, de facto, de niciun stat, inclusiv de Rusia, deși teritoriul rămâne ferm sub influența Kremlinului.

Spre deosebire de conflictele din Osetia de Sud, Abhazia și Nagorno-Karabakh, diferendul transnistrean este înghețat. Totodată, relațiile dintre Republica Moldova și autoritățile de facto locale rămân tensionate, iar Chișinăul nu are control juridic și politic în regiune. În ultimii ani, au continuat eforturile de reglementare a conflictului, însă fără rezultate semnificative.

Primele organizații³⁶ independente au început să apară în Transnistria la începutul și mijlocul anilor '90, care au introdus în regiune noi concepte și idei. Una dintre aceste organizații este OSORT, care se dedică promovării sprijinului și serviciilor pentru copiii cu dizabilități. O altă organizație este Pilgrim, care se numără printre primele grupuri ce a introdus educația informală, schimbul de tineri cu Rusia și Ucraina, atelierele de lucru și cursurile de formare. Foarte rapid, entitatea a început să atragă studenți și a contribuit la apariția de noi lideri și organizații, care, ulterior, au instituit propriile lor grupuri.

Cu toate acestea, succesul organizației Pilgrim s-a întors împotriva sa: în 2001 a fost supusă presiunilor sporite și atacurilor fizice din partea forțelor de securitate, iar în consecință, liderii acesteia au fost forțați să fugă în străinătate și să închidă organizația.

La sfârșitul anilor '90 și începutul anilor 2000, a crescut numărul OSC-urilor noi înființate grație fluxului financiar din partea donatorilor, fapt care a suplimentat agendele lor cu noi probleme legate de drepturile omului, analize juridice și vizite de studiu. Popularitatea acestora, în mod special în rândul studenților, a atras rapid atenția forțelor locale de securitate.

Între timp, în pofida sistemului de control din ce în ce mai sever și serviciilor de securitate mereu prezente, societatea civilă a început să se consolideze și să sporească profesionalismul activităților lor. Totuși, prețul a fost destul de mare: pentru a putea activa în continuare, majoritatea organizațiilor au fost nevoite să coopereze cu autoritățile de facto. La mijlocul și sfârșitul anilor 2000, fiecare organizație încerca să-și identifice nișa (uneori, în conformitate cu prioritățile donatorilor), să-și definească obiectivele și viziunile. De asemenea, au început să apară noi subiecte: suplimentar angajamentului vizavi de problemele asociate îngrijirii medicale, inițiativelor educației informale și promovarea ecologiei, organizațiile din Transnistria au început să acorde o atenție sporită problemelor complexe asociate traficului de ființe umane și violenței în familie.

Răspândirea internetului, de asemenea, a jucat un rol important în ceea ce privește impulsivitatea potențialului sectorului local al societății civile. În contextul unui sistem politic restrictiv, conectivitatea digitală a ajutat localnicii să depășească blocada informațională, să identifice noi tendințe și să stabilească noi parteneriate.

Cu toate acestea, multe organizații independente încă mai caută modalități de navigare în mediul ostil al Transnistriei. În cadrul Ministerului securității din regiune este instituit chiar și un departament special de control al activității organizațiilor neguvernamentale.

Totodată, amenințările și hărțuirea permanentă a activiștilor societății civile de către autoritățile de facto, de rând cu legislația din ce în ce mai restrictivă pe care trebuie să o respecte aceștia, rămân unele dintre cele mai mari obstacole în calea dezvoltării sectorului.

Natura complexă a sectorului societății civile din Transnistria

Chiar dacă la prima vedere sectorul societății civile din Transnistria poate părea destul de dinamic și funcțional (în pofida legislației restrictive, care este explicată în următorul subcapitol), acesta nu are nicio valoare deoarece ONG-urile actuale active din regiunea separatistă nu au independență.

Majoritatea dintre acestea cooperează activ cu autoritățile de facto și percep sectorul informal mai degrabă ca pe un mecanism de recepționare a fondurilor externe decât ca pe o funcție de monitorizare și supraveghere. Acestea sunt susținute chiar de autoritățile de facto, care încurajează fluxul de finanțare externă în regiune – ca un tip de asistență pentru dezvoltare. În același timp, munca organizațiilor și activiștilor implicați în subiecte politice sensibile, precum libertatea de exprimare, libertatea întrunirilor este extrem de limitată.

În rezultatul unui asemenea mediu, controlul public asupra acțiunilor autorităților de facto este foarte scăzut, iar informațiile cu privire la încălcările în curs ale drepturilor omului sunt limitate, ceea ce generează un nivel și mai sporit de impunitate. Situația este cu atât mai gravă pe fundalul lipsei absolute a surselor media independente în regiune.

Statutul legal al ONG-urilor

Înregistrarea ONG-urilor în Transnistria revine Serviciului de stat pentru înregistrare și notariat, care este gestionat de Constituția, legile și reglementările de facto din Republica Moldova nească Nistreenă.

Deși nu există restricții legale privind înregistrarea, reprezentanții societății civile independente se plâng că a devenit deosebit de complicat pentru ei să obțină un statut formal.

Mai mult, cooperarea dintre ONG-uri, guvern și structurile finanțate de guvern (inclusiv grădinițe, școli, universități și chiar spitale) pentru implementarea activităților de proiect finanțate din străinătate, este posibilă numai în condițiile în care proiectul este recunoscut drept „program de asistență tehnică” de către Consiliul coordonator de asistență tehnică și umanitară (denumit în continuare Consiliul coordonator).

În cazul în care se acordă un asemenea statut, în continuare ONG-ul și proiectele sale intră sub controlul guvernului și forțelor de securitate. Ceea ce, în practică, înseamnă că un oficiu guvernamental este numit responsabil pentru monitorizarea implementării proiectului. Se creează o situație paradoxală: pe de o parte, oficiul va „asista” implementarea proiectului, iar pe de altă parte, va aștepta un raport din partea ONG-ului cu privire la implementarea proiectului. Fapt care, la modul practic, înseamnă că nimic ce ar conține componente asociate drepturilor omului sau anumite subiecte sensibile, nu va primi undă verde pentru implementare.

Legislația ONG

Un factor esențial care limitează spațiul societății civile din Transnistria este legea locală care gestionează activitatea ONG-urilor.

Adoptată în 2018, legislația Transnistriei cu privire la ONG-uri este o copie notorie a legii „agenților străini” din Rusia. În practică, aceasta este și mai restrictivă întrucât interzice organizațiilor locale non-profit, care primesc donații din străinătate, să se angajeze în „activități politice”, fiind amenințate cu lichidarea.

Însă, chiar din momentul adoptării, autoritățile transnistrene au folosit legea în calitate de instrument de exercitare a presiunii asupra OSC-urilor locale și pentru a reduce constant libertatea de exprimare și libertatea de întrunire pașnică în regiune. Conform legislației, orice dezbateră publică, discuție sau acțiuni de promovare ce vizează anumite probleme sociale, se pot interpreta drept activitate politică și pot constitui motiv pentru lichidarea OSC-ului care organizează un asemenea eveniment.

Una dintre organizațiile vizate pentru încălcarea noilor prevederi a fost Apriori – singurul ONG pentru drepturile omului din Transnistria, care a fost acuzat de „implicare în activități politice cu finanțare externă”.

De fapt, toți reprezentanții Apriori au fost „vinovați” pentru organizarea unei expoziții în mass-media și susținerea unei prelegeri publice cu privire la sistemul politic transnistrean. La un pas de a fi închis, ONG-ul a reușit în cele din urmă să depășească acest pericol, în mare parte grație implicării active din culise a ambasadelor europene și organizațiilor internaționale. De asemenea, cazul a ilustrat cât de importantă este susținerea actorilor internaționali pentru societatea civilă locală, atunci când reprezentanții acesteia sunt supuși presiunii.

Pe de altă parte, nu există nicio garanție că Apriori va rămâne în siguranță pe viitor. Conform legislației, repetarea „încălcării” în următoarele șase luni poate implica sancțiuni dure și/sau lichidarea completă a ONG-ului respectiv.

Prin urmare, legislația este utilizată de autorități în calitate de instrument pentru „disciplinarea” celor care sunt percepuți a fi „prea independenți” și pentru avertizarea altor organizații.

Principalele restricții pentru OSC-uri

Legislația ONG

Printre principalele provocări cu care se confruntă OSC-urile care activează în Transnistria se numără Legea cu privire la ONG-uri, adoptată în 2018. În afară de faptul că pune în pericol existența oricărui ONG local, care primește finanțare din exterior, aceasta încurajează atitudinile de suspiciune în raport cu donatorii europeni și americani, iar în rezultat obstrucționează potențialul de dezvoltare al societății civile și realizarea obiectivelor.

De asemenea, noile reglementări alimentează sentimentul general de incertitudine, întrucât un ONG poate fi închis brusc.

Lipsa instanțelor judecătorești independente

Sistemul judecătoresc din Transnistria nu este independent, ceea ce înseamnă că nu există niciun mijloc eficient de protecție a drepturilor și libertăților în regiune, fapt care, de asemenea, are impact asupra ONG-urilor și activității acestora.

În prezent, organizația Apriori pledează pentru crearea unui mecanism care să garanteze tuturor locuitorilor regiunii, indiferent de pașaportul pe care-l dețin, accesul la un sistem judecătoresc recunoscut la nivel internațional, cum ar fi Curtea Europeană pentru Drepturile Omului.

Disponibilitatea surselor de finanțare și cerințele donatorilor

Organizațiile înregistrate sau grupurile de inițiativă din Transnistria au acces la puține resurse. Atragerea fondurilor se face în formă primară și limitată și, în mare parte, prin intermediul rețelelor de socializare. Republica separatistă este o regiune relativ săracă, iar acesta este unul dintre motivele pentru care atragerea fondurilor publice nu poate funcționa la modul real. Prin urmare, principalul colac de salvare pentru organizațiile comunitare locale reprezintă proiectele de granturi.

Cu toate acestea, aspectele tehnice pentru recepționarea asistenței de peste hotare nu face decât să complice problema: majoritatea proiectelor necesită aprobarea comisiei guvernamentale.

Atunci când este vorba despre asistență din partea donatorilor străini, aplicarea și raportarea reprezintă, de multe ori, sarcini prea complicate pentru organizațiile noi – iar majoritatea grupurilor societății civile din Transnistria sunt constituite din actori interesați, dar mai puțin experimentați.

Acest fapt generează lipsa oportunităților de recepționare a finanțării instituționale, care ar permite organizațiilor să intre într-o perioadă de stabilitate, necesară pentru dezvoltarea instituțională și menținerea angajaților cu regim full-time. În consecință, foarte puține organizații au elaborate strategii pe termen lung și o înțelegere clară a obiectivelor lor.

Presiuni din partea Serviciului local de securitate

Atunci când trebuie să aleagă subiectele în jurul cărora să-și concentreze activitatea, mulți activiști încearcă să opteze pentru probleme care nu ar atrage atenția serviciului de securitate sau guvernului. Aspectele care ar putea fi catalogate drept politice sunt evitate din cauza fricii repercusiunilor ce ar putea fi exercitate de autoritățile de facto.

Migrația

Tot mai mulți activiști ai societății civile au decis să plece din Transnistria, din motive economice sau din cauza presiunilor tot mai mari din partea autorităților de facto. Mulți decid să fie „cumiți” chiar dacă s-au stabilit într-o altă țară, de frică că membrii familiilor pe care i-au lăsat acasă ar putea deveni ținta presiunilor din partea autorităților.

Calitatea redusă a programelor disponibile pentru consolidarea capacității

Lipsa cursurilor de formare pentru consolidarea capacității destinate activiștilor societății civile din regiune, de asemenea, reprezintă o provocare serioasă. Conținutul cursurilor de formare asigurate de donatori s-ar putea dubla și deveni repetitive în timp, respectiv, riscă să nu fie conforme necesităților societății civile locale. În mare parte, programele sunt adaptate, mai degrabă, la organizațiile similare din Moldova, decât la condițiile locale - mult mai complicate - cu care se confruntă activiștii din Transnistria.

Per ansamblu, pentru consolidarea sectorului societății civile din Transnistria, este foarte necesar ca donatorii să identifice anumite organizații cu care să lucreze pe termen lung, să le ofere îndrumare, să adapteze consolidarea capacităților la nivelul lor și să pună accent pe dezvoltarea instituțională.

Impactul crizei COVID-19

Pandemia COVID-19 a afectat toată Republica Moldova, însă a avut un impact negativ particular în republica separatistă. În martie 2020, pentru prima dată de la semnarea acordului de încetare a focului în 1992, frontiera de facto cu Transnistria a fost închisă (motivul oficial – politica de răspuns la răspândirea pandemiei), iar restricțiile de intrare și ieșire din regiune erau în vigoare la începutul primăverii.

Decizia unilaterală a implicat consecințe serioase pentru oamenii de rând, în special, pentru societatea civilă locală deoarece mai rămăsese puține modalități de evadare din regiune în cazul în care se pomeneau în pericol sau erau amenințați – aceasta nu este o necesitate neobișnuită pentru promotorii drepturilor omului sau jurnaliștii angajați în elucidarea unor subiecte sensibile.

Totodată, închiderea frontierelor a intensificat impunitatea autorităților de facto. În timpul perioadei de carantină, serviciile de securitate au acordat atenție sporită activității sectorului ONG și multe persoane, implicate în activități civice, au fost citate și interogate îndelung în raport cu relațiile lor de cooperare cu instituțiile din străinătate, sursele de finanțare și conexiunea lor cu activiștii sub urmărire.

Fapt care a degradat și mai mult situația societății civile locale a fost adoptarea, în luna martie, a „Strategiei cu privire la combaterea extremismului 2020 - 2026”, urmată de o serie de rețineri, persecuții împotriva activiștilor. Elaborată după modelul legii anti-extremism din Rusia, strategia a devenit un instrument util în arsenalul autorităților de facto pentru ca să-și urmărească criticii.

În contextul unuia dintre cele mai relevante cazuri, oficialii au acuzat-o pe Larisa Calic – o activistă în vârstă de doar 20 de ani, care a publicat anterior o carte cu interviuri ale foștilor militari în termen din Transnistria – de incitare publică la extremism. Ea a fost nevoită să fugă din Transnistria pentru a nu fi încarcerată. În legătură cu acest caz, autoritățile au emis avertizări pentru angajații altor trei OSC-uri, pe care i-au citat la interogatorii. Mai mult decât atât, avocatul activistei nu a avut niciodată acces la materialele anexate la dosarul Larisei.

De asemenea, strategia a fost utilizată și împotriva altor doi activiști politici, care au fost acuzați de promovarea extremismului pe rețelele de socializare și tentativa de organizare a unei demonstrații. Unul dintre ei – Alexandru Samonii – a fost forțat să aleagă exilul, iar altul – Ghenadii Ciorba – este ținut în detenție de serviciile de securitate.

Mai mult decât atât, acuzații penale pentru insultarea „autorităților” au fost înaintate până și oamenilor de rând, care au criticat conducerea pe rețelele de socializare.

În cele din urmă, probabil că mai multe încălcări ale drepturilor omului vor trece neobservate în perioada pandemică. Persoanele care au fost reținute și arestate au avut mai puține șanse să beneficieze de ajutor sau orice alt tip de atenție din partea actorilor locali și internaționali relevanți, din cauza restricțiilor de circulație și preocupării lor de efectele pandemiei.

Cu toate acestea, există, de asemenea, și un impact pozitiv al crizei COVID-19, care trebuie să fie menționat. Pandemia a determinat apariția unei noi mișcări a voluntarilor – deși controlată intens de autorități, a ocupat o nișă importantă a sectorului. Deși respondenții au menționat că, pe viitor, cu certitudine, se va impune un suport instituțional și financiar pentru a le menține.

Și nu în ultimul rând, din cauza intensificării incertitudinii și dezinformării cu privire la virus, pandemia COVID-19 a demonstrat, de asemenea, dorința oamenilor de a avea acces la sursele media de încredere și independente, unde să poată găsi informații credibile.

RECOMANDĂRI

Pentru donatori:

- Ieșiți din mediul de confort: Contribuiți la crearea unei societăți civile dinamice și diverse, prin reducerea barierelor de acces și sprijinirea OSC-urilor locale din teritorii, care activează în afara capitalei, precum și a actorilor noi apăruiți ai societății civile. Diversificarea grupurilor părților interesate poate contribui la introducerea unui flux proaspăt de idei și programe. Prin urmare, donatorilor li se sugerează să lanseze apeluri care ar oferi o șansă și grupurilor mai puțin cunoscute și recunoscute.
- Recunoașteți faptul că impactul social real ar putea necesita mai multe încercări și eșecuri înainte de obținerea rezultatelor. Nu renunțați la cooperarea cu actorii locali cu principii, implicați și proactivi, chiar dacă nu au obținut succes din prima lor încercare. De rând cu metodele încercate și testate, acest fapt ar contribui la promovarea unui mediu care să permită inovarea socială.
- Mențineți dialogul cu OSC-urile și actorii emergenți ai societății civile și oferiți spațiu suficient pentru ei în vederea comunicării propriilor lor evaluări ale necesităților la nivel local. Diversificați gama actorilor societății civile pe care i-ați putea consulta.
- Pentru a evalua starea și condițiile societății civile, priviți dincolo de numerele de înregistrare și statisticile oficiale și concentrați-vă atenția pe spațiul de operare. Monitorizați restricțiile pentru munca individuală și intensitatea presiunii exercitate de structurile statului și oficiali împotriva activiștilor locali, mișcărilor civice și organizațiilor.
- Luați în considerare stabilirea diverselor niveluri de finanțare, care ar corespunde gradului și valorii experienței organizațiilor locale. Pentru mișcările de la nivel local și cele emergente, luați în considerare mecanismele flexibile de finanțare cu sume de grant mai mici, administrare simplificată, și concentrați-vă pe dezvoltarea și instruirea lor. Pentru ONG-urile mai mari și mai experimentate, oferiți granturi mai mari în raport cu care pot fi aplicabile mecanismele standard de eligibilitate, de gestionare a grantului și de raportare.
- Sprijinul eficient al noilor actori ai societății civile necesită abordare adaptată. Noi recomandăm donatorilor să reducă cerințele de participare (ani de experiență și proiecte gestionate anterior), să anunțe oportunitățile de grant în limbile locale și să mențină o comunicare strânsă cu beneficiarii pe toată perioada de implementare a proiectului. Atunci când este cazul și este sigur acest lucru, utilizați rețelele de socializare pentru a promova concursurile de granturi.
- Pentru a contribui la dezvoltarea unui mediu sustenabil pentru OSC-uri, acordați atenție rezonabilă dezvoltării organizaționale a OSC-urilor și concentrați-vă pe asigurarea finanțării pe termen mai lung (mai mult de un an). Luați în considerare principalele mecanisme de finanțare.
- Asigurați-vă că în cadrul mecanismelor dvs. de finanțare există loc și pentru costurile justificate asociate dezvoltării organizaționale (inclusiv pentru salarizarea angajaților-cheie și experților calificați).
- Permiteți suficientă flexibilitate bugetară, astfel încât OSC-urile pe care le finanțați să poată răspunde mai eficient necesităților în evoluție și să se adapteze la contextul în schimbare.
- Luați în considerare alocarea unui buget suficient pentru susținerea OSC-urilor cu activități de evaluare a necesităților și stabilirea relațiilor cu comunitățile locale.
- Luați în considerare ajustarea cerințelor de raportare pentru a vă concentra mai mult asupra impactului decât asupra implementării proiectelor în strictă conformitate cu bugetul inițial și activitățile planificate.
- Mențineți echilibrul de finanțare între susținerea activităților de advocacy, furnizarea de servicii și dezvoltarea comunitară.
- Pentru îmbunătățirea nivelului de încredere a societății în OSC-uri și pentru edificarea unui sector rezistent, acordați prioritate susținerii OSC-urilor în vederea optimizării angajamentului comunitar și comunicării strategice.

- Oferiți asistență programelor de consolidare a capacităților la nivel local, adaptate necesităților societății civile locale și organizațiilor concrete (care să conțină acțiuni de îndrumare pe termen lung) decât să aplicați o abordare unică. (Selectați formatorii din regiune sau care au cunoștințe profunde și actualizate despre realitățile regionale).

Pentru OSC-uri:

- În calitate de ONG consacrat, concentrați-vă pe colaborarea cu activiștii de la nivel local și actorii societății civile emergente, și luați în considerare desfășurarea unor campanii comune de advocacy.
- Pledați pentru crearea mai multor oportunități de finanțare locală.
- Luați în considerare diferite alternative de finanțare pentru a asigura sustenabilitatea financiară (inclusiv sursele locale accesibile, finanțarea participativă/crowdfunding-ul și antreprenoriatul social).
- Investiți în echipa dumneavoastră, implicați mai multe persoane din echipă în procesul de luare a deciziilor, puneți accentul pe consolidarea percepției precum că OSC presupune o echipă a oamenilor motivați, dar și o instituție.
- Fiți proactivi în ceea ce privește partajarea analizelor proprii asupra problemelor locale cu donatorii, precum și cu alte organizații similare de ramură.
- Mențineți dorința de învățare. Schimbările constante, complexitatea și incertitudinea devin o normă globală – o cultură a învățării, adaptarea continuă la schimbare și soluțiile inovative nu mai sunt un lux, ci o condiție fundamentală pentru funcționarea de succes a OSC-urilor.
- Acceptați și promovați utilizarea platformelor de finanțare participativă/crowdfunding de către beneficiarii dvs. Dincolo de faptul că va asigura un supliment important la bugetele lor, acest fapt poate servi în calitate de mecanism de consolidare a încrederii între activiști și societate în ansamblu.
- La ora actuală, societatea civilă din multe state îmbătrânește rapid. În timp ce vă inspirați din experiența și ideile personalului superior, luați în considerare politicile de implicare a tinerilor din organizațiile și mișcările locale. Activiștii tineri vor contribui la stimularea inovației și vor genera idei proaspete în sector. Programele de mentorat ar putea sprijini transferul memoriei și experienței instituționale între generații de activiști și vor asigura continuitatea acestora.

Proiect finanțat de
Uniunea Europeană

Această publicație a fost elaborată cu susținerea financiară a Uniunii Europene.
Conținutul acesteia ține doar de responsabilitatea People in Need și nu reflectă
neapărat viziunea Uniunii Europene.

Autori Tomas Komm, Elena Terzi, Anna Zamejc
Publicat de People in Need, 2021

